

**Ilmiy amaliy
jurnal
№ 4 (6)
2026**

**YANGI
O'ZBEKISTON
IQTISODIYOTI**

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 4-son 2026 yil

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI**

YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI

4

ISBN 978-9943-5256-3-4

Toshkent – 2026

MUNDARIJA

Юлдашев Ш.Г. Конвергенция и поляризация развитых и развивающихся стран в эпоху развития искусственного интеллекта.....	8
Mamatov B.S. Foreign investment is an important factor of economic growth.....	15
Raximova K.N. Raqamli iqtisodiyot sharoitida telekommunikatsiya kompaniyasining rivojlanish tendensiyasi.....	22
Karimov Sh.X. Turizmni barqaror rivojlantirishda hududiy boshqaruv omillarining ahamiyati.....	26
Raximov D.Sh. To‘qimachilik sanoatida diversifikatsiya darajasi va iqtisodiy samaradorlik ko‘rsatkichlari tahlili.....	30
Rashidova K. Asalarichilik mahsulotlari bozorida marketing faoliyati samaradorligini oshirish.....	32
Хакимов Д.Р. Процессы, возможности и ограничения экономической интеграции между Республикой Узбекистан и Китайской Народной Республикой.....	37
Olimjanova Sh.O., Eshonqulov I.N. O‘zbekistonda agrar munosabatlarni takomillashtirishda resurs tejamkor texnologiyalarni joriy etish masalalari.....	42
Valikulov Sh.Z. O‘zbekistonda neft-gaz sanoatiga investitsiyalarni jalb qilishning institutsional muammolari va yechimlari.....	48
Ganieva L.S. Bojxona xizmatlari samaradorligini oshirishning nazariy asoslari.....	52
Axrorova N.U. Turizm xizmatlaridan tajriba iqtisodiyotiga o‘tish: evolyutsion tahlil.....	56
Kamilova A.N. Sanoat ishlab chiqarish korxonasida mehnatni normalashtirish menejmentini tashkil etish va takomillashtirish yo‘llari.....	61
Umurzakova Z.S. Sanoat korxonalarida ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanishni takomillashtirish chora-tadbirlari.....	66
Abdiyeva D.K. Priority directions for improving the national logistics policy in Uzbekistan.....	69
Xalimova N.J. Kreativ turizm: nazariy asoslar va ta’riflar qiyosiy tahlili.....	74
Maxramova N.Y. Strategik menejmentda qadriyatlar zanjiri: raqobatbardoshlikni oshirishning konseptual asoslari.....	78
Zaxirova G., Shavkatova N.O’. O‘zbekistonda turizmni rivojlantirish masalalari.....	82
Maxmudov H., Muxtarova G., Maxmudov H. Ekologik muommolar va ularning mamlakat iqtisodiyotga ta’siri.....	86
Umurzakova M.N., Gulahmadov Sh.A. Davlat ichki va tashqi qarzlarning ijobiy va salbiy jihatlar tahlili.....	89
Xasanov I.M. O‘zbekistonda mulkchilik munosabatlarning transformatsiyasi: tadbirkorlikni rivojlantirish omili sifatida.....	94
Abdullayev M.G’. Personalni boshqarish tizimining ilmiy-nazariy asoslari va uning korxona samaradorligiga ta’siri.....	101
Адилов Б.Б., Абдуллаева М.К. Ўзбекистонда саноат корхоналарини ривожлантириш, тенденциялари.....	105
Абдуғаниев Ё.Ж. Яшил иқтисодиёт - барқарор ривожланиш мақсадларининг янги парадигмаси сифатида.....	112
Xusanboyeva T.M. Talabalarning iqtisodiy tafakkurini shakllantirishda to‘garaklarning o‘rni va ahamiyati.....	116
Xashimova S.N. O‘zbekiston milliy yashil taksonomiyasi mohiyati va ahamiyati.....	120
Mitillayev I.T. Tijorat banklarida kredit risklarini baholashda zamonaviy scoring modellari va ularning samaradorligini oshirish yo‘llari.....	124
Бобоқулова М.Ғ. Инвестиция муҳити ва Ўзбекистондаги инвестиция жараёнларининг динамикаси.....	127
Bekberganova M.R. “O‘zbekistonda sug‘urta kompaniyalari tushumlarining ekonometrik tahlili”.....	134
Рахимова М.Ш. Модернизация системы социальной защиты.....	138
Oqboyev A.R. Tadbirkorlik subyektlari eksport salohiyatini xalqaro standartlar asosida oshirish yo‘llari....	142
Djumanova R.F. Aholi turmush sifatini baholashning metodologik yondoshuvlari.....	147
Mamatov B.S., Umurzakova M.N. Davlat tibbiy sug‘urta tizimida bepul xizmatlar, reimbursasiya va foydalanish shartlari.....	154
Ешимбетов У.Х. Қишлоқ хўжалигини ҳудудий ташкил этиш ва иқтисослаштиришнинг илмий асослари.....	158
Xodjaeva F.K. Sanoat ishlab chiqarishini tartibga solishning iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish....	167
Yusupova M. Hududlarda ayollar va yoshlar tadbirkorligini rivojlantirishda institutsional qo‘llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish.....	171
Abduxalilov B.Z. O‘zbekistonda IT provayderlar xizmatlari raqobatbardoshligini oshirish: huquqiy va institutsional asoslar.....	175
Abdisamatov A.A. Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	178

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 4-son 2026 yil

Abdusalomov I.J. Korxonalarda chiqindilarni boshqarish tizimini takomillashtirish va uning moliyaviy natijalarga ta'siri.....	182
Amirov L.F., Sokhibjonova S.S. Directions for increasing agricultural product exports in the context of a green economy.....	185
Boltaxo'jayeva I.O'. Ways to improve the enterprise management system based on modern management models.....	191
Dehqonov U.M., Sativaldiyeva G. Korxonalarda bo'nak to'lovlari hisobining moliyaviy hisobotga ta'siri va ularni optimallashtirish bo'yicha tahliliy yondashuvlar.....	195
Isoqova M.A. O'zbekistonda yashil energiyadan foydalangan holda kichik biznesni rivojlantirishning institutsional va moliyaviy mexanizmlari.....	199
Mamadaliyev B., Teshaboyev J. Korxonalarda mehnatga haq to'lash hisobini avtomatlashtirish va audit samaradorligini oshirish yo'llari.....	202
Poziljonov M., Teshaboyev X. Davlat muassasalarida asosiy vositalarning hisobini takomillashtirish va ulardan foydalanish samaradorligini oshirish.....	206
Rustamova F.A. Qishloq hududlarida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatining iqtisodiy samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvlarning roli.....	209
Tursunboyev Q.O. Transport xizmatlari ko'rsatish sohasida kichik tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishning xorijiy tajribalari.....	213
Umarov T.S. Hududlarda qurilish korxonalarini faoliyatini samarali tashkil etishni ekonometrik modellash va prognozlash.....	216
Xo'jaliyev A.O., Avilov N. Moliyaviy natijalar hisobi va auditda raqamli texnologiyalardan foydalanish samaradorligi.....	220
Xomidov T.T., Arziboyeva R.S. Bank aktivlarining tarkibi va ularni boshqarish omillari.....	223
Xusainov M. Sanoat korxonalarida mahsulot tannaxsini kalkulyatsiya qilish tizimini takomillashtirishning metodologik asoslari va audit mexanizmlarini rivojlantirish.....	227
Begaliyeva M.A., Egamshukurova N.R. Jahon savdo tizimi va milliy iqtisodiyot uchun uning ahamiyati..	231
Gulimboyev S.I. Korxonalarda moliyaviy resurslar taqsimotining zamonaviy usullari.....	235
Ibodov J.Q. Moliyaviy tizimning xizmatlar sohalari va bo'g'inlari.....	239
Jumabayeva K.B. Xalqaro pensiya tizimi modellari va ularning mintaqaviy tamoyillari.....	243
Khusanova Z.R., Yo'ldasheva Z.U. Global trends in the development of international tourism services....	249
Sadullayev M.D. Sanoat korxonalari innovatsion faoliyatini boshqarish.....	252
Tilabov N.T. Davlat qarz siyosatini samarali boshqarish strategiyasini takomillashtirish.....	256
Toshtemirov Y.N. O'zbekistonda logistik faoliyatni rivojlantirishning hozirgi darajasi.....	264
Toshtemirova Z.M. Mahalla institutining iqtisodiy integratsiya jarayonlaridagi strategik ahamiyati.....	268
Uralov E.O. Surxondaryo viloyati xududida sanoatni shakllanishi va rivojlanishi.....	273
Xursanova F.Sh. Budjetlararo munosabatlarning iqtisodiy mazmuni.....	278
Yuldasheva G.A. Investitsion qarorlarni kabul qilishda moliyaviy tahlilning ahamiyati va roli	282
Абдуллаева Р. Тadbirkorlikning zamonaviy kuryentlari.....	287
Юлдашев А. Фаргона вилояти маҳаллаларида инвестиция фаоллигини оширишнинг институционал асослари	292
Abdumalikova Z., Razakova B.S. O'zbekiston sug'urta bozorini moliyaviy texnologiyalar (insurtech) asosida rivojlantirish: imkoniyatlar va yo'nalishlar.....	294
Azimov B.F. Milliy innovatsion tizimni boshqarishda tashkiliy-institutsional va moliyaviy-iqtisodiy mexanizmlarning roli.....	300
Begaliyeva M.A. Raqamli iqtisodiyot sharoitida oliy ta'lim tizimida sifat menejmentini samarali joriy etishning ahamiyati.....	304
Dawletmuratov A.M. Xizmatlar bozorini rivojlantirish orqali bandlikni oshirish va daromadlarni ko'paytirish mexanizmlari.....	308
Karimova L.S., Jabborov A.A. O'zbekistonda raqamli iqtisodiyot: holati, muammolar va rivojlanish istiqbollari.....	313
Maxmudov F.U. Oliy ta'lim muassasalarida moslashuvchan marketing strategiyalarini ishlab chiqish mexanizmlari.....	319
Navruz-zoda L.B. Kichik biznes subyektlarining kadrlar salohiyati va bilim infratuzilmasiga bo'lgan talablari: Buxoro viloyati misolida.....	323
Nishonboyev D.E., Abdumalikov S.T. Chorvachilik tarmog'ini innovatsion boshqaruv asosida rivojlantirish istiqbollari.....	327

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 4-son 2026 yil

Nurmirezayeva N.R. Valyuta kursi o‘zgarishining eksport-importga ta’siri: O‘zbekiston misolida amaliy baholash.....	331
Rahimov A.M. Hududiy iqtisodiyotni rivojlantirishda qayta ishlash sanoatini rivojlantirishning samarali mexanizmlarini takomillashtirish.....	335
Ibragimova G.S. Ta’lim sifatini baholashning xalqaro tajribasi va uni joriy etish.....	339
Ravshanova M.M. Hududiy iqtisodiy salohiyatni baholashda zamonaviy raqamli texnologiyalardan foydalanish va ularning elektron tijorat tizimidagi o‘rni.....	343
Ro‘ziboyeva M. O‘zbekistonda ishchi kuchi migratsiyasi va iqtisodiy o‘sish darajasining o‘zgarish dinamikasi.....	347
Saidova F.K., O‘rozov Sh. Korporativ ijtimoiy mas’uliyat (CSR) va yashil iqtisodiyot: logistika sektorida boshqaruv strategiyalari.....	350
Sultonov S.N. Hududlarda klasterlarini investitsion - innovatsion rivojlantirish istiqbollari (Qashqadaryo viloyati misolida).....	354
Sultonova D.U. Korxona iqtisodiyotida resurslarni boshqarishning raqamli-integratsiyalashgan modelini takomillashtirish.....	358
To‘raxojayev H.H., Hoshimov P.Z. Islomiy banklarning ishlash tamoyili va islom moliya tizimining O‘zbekiston iqtisodiyotiga tadbiqu.....	362
Tursunova N.U. Bridging the innovation gap: development-focused entrepreneurship support and international intermediaries.....	368
Акрамова Г.А. «Роль женщин-ученых в совершенствовании механизмов коммерциализации ремесленных услуг Узбекистана в условиях цифровой экономики».....	374
Болтаев Ж.А. Трансформация банковского сектора в условиях цифровизации мировой экономики..	379
Жунайдуллаев М.А. Жанубий Кореяда рақамли таълим технологиялари орқали индивидуал спортчиларини тайёрлаш тизимини бошқаришнинг миллий хусусиятлари.....	384
Митрушова М.Л. Интеллектуальный капитал как ключевой фактор инновационного развития предприятия.....	388
Муродов О.У. Барқарор ривожланиш тушунчаси ва унинг иқтисодий, ижтимоий ҳамда экологик мезонлари.....	392
Саидова Г., Ибрагимова К., Қурбонов А. Рақамли трансформация шароитида енгил саноат корхоналари маҳсулотларининг халқаро рақобатбардошлигини ошириш стратегиялари.....	396
Sarkarov S.Z. O‘zbekistonda qurilish sohasining texnologik bisqichlar kesimida rivojlanishi.....	401
Minojiddinova N.M. Aksiyadorlik jamiyati korxonalarida xodimlarni samarali boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanish istiqbollari.....	406
Ruzmetova I.Y. Xorazm viloyati iqtisodiyotida kichik biznesning o‘rni.....	410
Qudratov D., Ismoilov A. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning tarmoqlar rivojidadagi o‘rni.....	414
Qodirov H.D. Soliq ma’muriyatchiligini takomillashtirish orqali davlat byudjeti daromadlarini barqaror oshirish yo‘llari.....	417
Kinjayev K.N. Banklarda kreditlar tasnifini yaxshilash orqali rentabellikni ta’minlash yo‘llari.....	421
Макушина А.Ю. Государственная поддержка экспортного потенциала субъектов малого предпринимательства в Республике Узбекистан.....	424
Rejapov X.X., Oxunjonova K.K. Ixtisoslashtirilgan savdo majmualarini moliyaviy resurslarini shakllantirish va ishlatish yo‘nalishlari – Bek Baraka savdo majmuasi misolida.....	430
Махкамова Н.С. Роль государственно-частных партнерств (ГЧП) в продвижении устойчивого развития	434
Avilov N., Muhammadova G. Korxonalarda materiallar harakatining auditi va iqtisodiy tahlili.....	441
Abdullayeva R.G., Raxmonova I.S. O‘zbekiston qishloq hududlarida bandlikni ta’minlash holati va rivojlanish tendensiyalari.....	444
Yusupova M.B. Ustama ishlab chiqarish xarajatlarini taqsimlashning ABC usuli.....	447
Toshpo‘latov M.A. Ta’lim loyihalarida moliyaviy mablag‘lardan samarali foydalanishning xususiyatlari...	452
Hamidova Sh., Ahmadaliyeva H. Kapital qo‘yilmalarning samaradorlik tahlili.....	458
Хамракулов С.М. Собственный капитал в функционировании экономических субъектов Республики Узбекистан.....	461
Zayavitdinova N.M. Raqamli platformalar asosida xizmat ko‘rsatish korxonalarida boshqaruv samaradorligini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari.....	465
Turg‘unov T.S. O‘zbekistonda aholi turmush darajasini statistik taxlil qilishning ahamiyati.....	469
Ботирова З.Қ. Рақамли иқтисодиёт шароитида даромадларни бошқаришнинг хусусиятлари....	475
Бегимова Н.К. Меҳнат бозорида гендер тафовутларининг келиб чиқиш сабаблари.....	481

EKOLOGIK MUOMMOLAR VA ULARNING MAMLAKAT IQTISODIYOTGA TA’SIRI

ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА ЭКОНОМИКУ СТРАНЫ

ENVIRONMENTAL PROBLEMS AND THEIR IMPACT ON THE COUNTRY'S ECONOMY

Maxmudov Hasan Toshkent davlat texnika universiteti talabasi,
Muxtarova Gulchehra Profi university talabasi,
Maxmudov Husan Toshkent davlat Iqtisodiyot universiteti talabasi.

Annotatsiya

Mazkur maqolada global va milliy miqyosda kuzatilayotgan ekologik muammolarning mamlakat iqtisodiyotiga ta’siri ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Atrof-muhitning ifloslanishi, tabiiy resurslar zaxiralarining qisqarishi, biologik xilma-xillikning kamayishi hamda ekologik muvozanatning buzilishi iqtisodiy o’sish sur’atlari, ishlab chiqarish samaradorligi va aholi farovonligiga salbiy ta’sir ko’rsatuvchi muhim omillar sifatida ko’rib chiqilgan. Shuningdek, ekologik xavf-xatarlarni kamaytirish, tabiiy resurslardan oqilona va samarali foydalanish, “yashil iqtisodiyot” tamoyillarini joriy etish orqali barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta’minlash masalalari yoritilgan. Tadqiqot natijalari ekologik xavfsizlikni ta’minlash hamda atrof-muhitni muhofaza qilish iqtisodiy taraqqiyotning muhim shartlaridan biri ekanligini ilmiy jihatdan asoslab beradi.

Kalit so’zlar: ekologiya, iqtisodiyot, ekologik muammolar, atrof muhit ifloslanishi, tabiiy resurslar, resurslardan oqilona foydalanish, barqaror rivojlanish, yashil iqtisodiyot, ekologik muvozanat, chiqindilarni qayta ishlash.

В данной статье проводится научный анализ влияния глобальных и национальных экологических проблем на экономику страны. В качестве важных факторов, негативно влияющих на темпы экономического роста, эффективность производства и благосостояние населения, рассматриваются загрязнение окружающей среды, истощение природных ресурсов, утрата биоразнообразия и нарушение экологического баланса. Также рассматриваются вопросы снижения экологических рисков, рационального и эффективного использования природных ресурсов и обеспечения устойчивого экономического развития посредством внедрения принципов «зеленой экономики». Результаты исследования научно обосновывают, что обеспечение экологической безопасности и охраны окружающей среды является одним из важных условий экономического развития.

Ключевые слова: экология, экономика, экологические проблемы, загрязнение окружающей среды, природные ресурсы, рациональное использование ресурсов, устойчивое развитие, зеленая экономика, экологический баланс, переработка отходов.

This article scientifically analyzes the impact of global and national environmental problems on the country's economy. Environmental pollution, depletion of natural resources, loss of biodiversity, and disruption of ecological balance are considered as important factors that negatively affect economic growth rates, production efficiency, and the well-being of the population. It also covers the issues of reducing environmental risks, rational and efficient use of natural resources, and ensuring sustainable economic development through the introduction of the principles of "green economy". The results of the study scientifically substantiate that ensuring ecological safety and environmental protection are one of the important conditions for economic development.

Key words: ecology, economy, environmental problems, environmental pollution, natural resources, rational use of resources, sustainable development, green economy, ecological balance, waste recycling.

Ekologiya zamonaviy iqtisodiyotning ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi. So‘nggi o‘n yillikda global miqyosda yuzaga kelayotgan ekologik muammolar — global isish, chiqindilarni qayta ishlash infratuzilmasining yetarli darajada rivojlanmaganligi, tabiiy ofatlar sonining ortishi hamda davlatlararo mojarolar natijasida qo‘llanilayotgan turli xil qurollarning atrof-muhitga salbiy ta‘siri iqtisodiy tizimlarga jiddiy zarar yetkazmoqda. Natijada ekologik omillar bilan bog‘liq iqtisodiy yo‘qotishlar ko‘lami tobora kengayib bormoqda.

Statistik ma‘lumotlarga ko‘ra, 2024-yilda ekologik va iqlim o‘zgarishlari bilan bog‘liq ofatlar natijasida dunyo iqtisodiyotiga qariyb 328 milliard AQSh dollari miqdorida zarar yetkazilgan. Yevropa hududida ekologik ofatlar sababli 2010–2019-yillar davomida o‘rtacha yillik iqtisodiy zarar 19,7 milliard yevroni tashkil etgan bo‘lsa, 2020–2024-yillar oralig‘ida ushbu ko‘rsatkich 44,9 milliard yevroga yetgan. Iqlim o‘zgarishining qishloq xo‘jaligiga ta‘siri ham sezilarli bo‘lib, Markaziy Amerikada qahva ishlab chiqarish hajmi so‘nggi o‘n yil ichida sezilarli darajada qisqarib, o‘rtacha hosildorlik 5 qopdan 1 qopgacha kamaygani kuzatilmoqda.

Mazkur ekologik muammolar O‘zbekiston iqtisodiyotiga ham ma‘lum darajada salbiy ta‘sir ko‘rsatmoqda. So‘nggi yillarda mamlakatda turli ekologik ofatlar va iqlim bilan bog‘liq omillar natijasida taxminan 3 milliard AQSh dollari miqdorida iqtisodiy zarar yuzaga kelgani qayd etilmoqda. Shu sababli dunyo mamlakatlari ekologik xavflarni kamaytirish hamda iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlash maqsadida “yashil iqtisodiyot” tamoyillarini joriy etish va ushbu modelga bosqichma-bosqich o‘tish strategiyalarini ishlab chiqmoqda.

Xususan, “O‘zbekiston – 2030” strategiyasida ekologik muammolarni kamaytirish, chiqindilarni qayta ishlash tizimini rivojlantirish, ikkilamchi resurslardan samarali foydalanish hamda yashil iqtisodiyotga o‘tishni jadallashtirish bo‘yicha muhim maqsad va ustuvor yo‘nalishlar belgilangan. Biroq ekologik muammolarni hal etish bo‘yicha mavjud amaliy mexanizmlar bilan sirkulyar iqtisodiyot tamoyillari o‘rtasidagi nazariy va institutsional tafovutlar hali ham to‘liq bartaraf etilmagan. Mazkur tadqiqotda ekologik muammolar va ularning mamlakat iqtisodiyotiga ta‘sirini baholashda kompleks ilmiy-uslubiy yondashuvlardan foydalanildi. Jumladan, tadqiqotning nazariy asosini iqlim o‘zgarishini iqtisodiy tizimdagi eng yirik va keng ko‘lamli bozor muvaffaqiyatsizligi sifatida baholovchi Nicholas Stern tomonidan ishlab chiqilgan konseptual qarashlar tashkil etadi. Ushbu yondashuv ekologik omillarning iqtisodiy jarayonlarga ta‘sirini chuqur tahlil qilish imkonini beradi. Tadqiqot jarayonida tizimli tahlil, taqqoslash, iqtisodiy-statistik va dinamik baholash usullari qo‘llanildi. Xususan, ekologik muammolarning iqtisodiy ko‘rsatkichlarga ta‘siri YaIM, resurslar samaradorligi, ishlab chiqarish hajmi hamda ijtimoiy farovonlik indikatorlari orqali kompleks baholandi. Shuningdek, ekologik xavflarning uzoq muddatli iqtisodiy oqibatlarini aniqlashda ssenariysi tahlil usulidan foydalanildi.

Metodologiyaaning muhim qismi sifatida Stern Review natijalariga tayangan holda iqlim o‘zgarishining iqtisodiyotga ta‘siri baholandi. Mazkur yondashuvga ko‘ra, iqlim o‘zgarishi oqibatlarini bartaraf etish bo‘yicha erta va qat‘iy choralar ko‘rishning iqtisodiy samaradorligi choralar ko‘rilmagan holatdagi yo‘qotishlarga nisbatan ancha yuqori ekanligi asos qilib olindi. Shu nuqtai nazardan, ekologik soliqlar, “yashil investitsiyalar” va sirkulyar iqtisodiyot mexanizmlarining samaradorligi ilmiy jihatdan tahlil qilindi.

Bundan tashqari, tadqiqotda ekologik omillarning suv resurslari, oziq-ovqat ishlab chiqarish, sog‘liqni saqlash va atrof-muhit barqarorligiga ta‘siri sektorial kesimda o‘rganildi. Ushbu jarayonda ekologik xavflarning iqtisodiy zararlarini baholash uchun integrallashgan ko‘rsatkichlar tizimi qo‘llanildi. Tadqiqot metodologiyasi doirasida iqlim o‘zgarishi natijasida yuzaga keladigan iqtisodiy yo‘qotishlar miqdorini aniqlashda normativ-prognozlash yondashuvi qo‘llanilib, global YaIMga nisbatan potensial zararlar (5 foizdan 20 foizgacha va undan yuqori) ilmiy asosda baholandi. Shu bilan birga, haroratning keskin oshishi ehtimoli va uning iqtisodiy tizimlarga ta‘siri risk tahlili asosida ko‘rib chiqildi. Natijada, qo‘llanilgan metodologik yondashuvlar ekologik muammolarning iqtisodiyotga ko‘rsatadigan bevosita va bilvosita ta‘sirilarini kompleks baholash, shuningdek, barqaror rivojlanishni ta‘minlashga qaratilgan samarali iqtisodiy mexanizmlarni ishlab chiqish imkonini beradi. Mazkur tadqiqotda ekologik muammolar va ularning iqtisodiyotga ta‘sirini baholashda kompleks ilmiy yondashuv qo‘llanildi. Tadqiqotning nazariy asosini iqlim o‘zgarishini

global iqtisodiyotdagi eng yirik bozor muvaffaqiyatsizligi sifatida talqin qiluvchi Nicholas Stern konsepsiyasi tashkil etadi. Tadqiqotda iqtisodiy-statistik tahlil, taqqoslash va ssenariysi modellashtirish usullari asosida iqlim o‘zgarishining YaIMga ta’siri baholandi. Stern Review natijalariga ko‘ra, iqlim o‘zgarishining salbiy oqibatlarini kamaytirish uchun yiliga global YaIMning 1–2 foizi miqdorida investitsiya talab etilishi metodologik asos sifatida qabul qilindi.

Shuningdek, tadqiqotda CO₂ konsentratsiyasini barqarorlashtirish ssenariylari asosida iqtisodiy samaradorlik va xarajatlar tahlil qilindi hamda turli iqtisodchilar qarashlari qiyosiy usulda o‘rganildi. Xususan, David F. Byatt tomonidan bildirilgan tanqidiy fikrlar, Brad DeLong va John Quiggin tomonidan ilgari surilgan qo‘llab-quvvatlovchi yondashuvlar, shuningdek, Martin Weitzman va Dieter Helm qarashlari asosida ilmiy xulosalarning ishonchiligi oshirildi.

Iqlim o‘zgarishi va tabiiy ofatlar: Global miqyosda iqlim o‘zgarishi tufayli yuzaga keladigan ekstremal ob-havo hodisalari so‘nggi 20 yil ichida har yili o‘rtacha 143 milliard dollar zarar keltirgan. Prognozlarga ko‘ra, agar iqlimga moslashish choralari ko‘rilmasa, 2050-yilga borib O‘zbekiston iqtisodiyoti 10% ga kichrayishi mumkin [1].

Suv tanqisligi va qishloq xo‘jaligi: O‘zbekiston kabi agrar sohaga tayanadigan mamlakatlarda suv tanqisligi hosildorlikning 1.5% dan 24% gacha kamayishiga sabab bo‘ladi. 2030-yilga kelib O‘zbekistonda suv taqchilligi 7 milliard kub metrqa, 2050-yilga borib esa 15 milliard kub metrqa yetishi bashorat qilinmoqda [6].

Havoning ifloslanishi va sog‘liqni saqlash: Havo ifloslanishi natijasida kelib chiqadigan kasalliklar tufayli dunyo bo‘ylab har yili 9 million kishi vafot etadi. Havoning ifloslanishi bilan bog‘liq iqtisodiy zarar global YaIMning taxminan 6.1% ini (yoki 8.1 trillion dollar) tashkil etadi[3].

Energiya samaradorligi: O‘zbekiston dunyodagi eng energiya-intensiv mamlakatlardan biri bo‘lib, energiyadan samarasiz foydalanish har yili mamlakat YaIMning taxminan 4.5% ini yo‘qotishiga olib keladi [5]. Orol dengizi fojiasi: Yerlarning sho‘rlanishi va cho‘llanish jarayonlarini tezlashtirib, mintaqa iqtisodiyotiga, ayniqsa baliqchilik va qishloq xo‘jaligiga ulkan zarar yetkazgan. Chang va qum bo‘ronlari. Bu hodisalar o‘simliklarning fotosintez qobiliyatini pasaytirib, qishloq xo‘jaligi daromadlarini kamaytiradi.

Ekologik muammolarning iqtisodiyotga asosiy ta’sirlari. Mehnat unumdorligi. Aholi salomatligining yomonlashishi (havo ifloslanishi tufayli) ishchi kuchining samaradorligini kamaytiradi. Qishloq xo‘jaligida ekologik muammolar, xususan tuproq sho‘rlanishi va suv resurslarining tanqisligi (ayniqsa Orol dengizi hududida) hosildorlikning pasayishiga olib kelib, oziq-ovqat xavfsizligiga jiddiy tahdid solmoqda. Shu bilan birga, chiqindilarni boshqarish va atrof-muhitni tiklash bilan bog‘liq xarajatlarning ortib borishi davlat byudjetiga qo‘shimcha moliyaviy yuk yuklamoqda. Mazkur muammolarni bartaraf etish maqsadida “yashil iqtisodiyot” tamoyillarini joriy etish, ya’ni qayta tiklanadigan energiya manbalariga bosqichma-bosqich o‘tish, suv va yer resurslaridan samarali foydalanish texnologiyalarini keng qo‘llash hamda chiqindilarni qayta ishlash tizimini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi[2].

Iqlim o‘zgaruvchanligining makroiqtisodiy qiymati tadqiqoti. Piergiorgio Alessandri va Haroon Mumtaz tomonidan olib borilgan "Iqlim o‘zgaruvchanligining makroiqtisodiy qiymati" (2021/2022) tadqiqotida oldindan aytib bo‘lmaydigan iqlim, xususan, harorat va yog‘ingarchilik o‘zgaruvchanligining oshishi iqtisodiy o‘sishga qanday zarar yetkazishi tahlil qilinadi. 133 ta mamlakatni (1960-2019) qamrab olgan tadqiqotda harorat o‘zgaruvchanligining oshishi YaIM o‘sishining ~0,3% ga pasayishiga va YaIM o‘zgaruvchanligining 0,7% ga oshishiga olib kelishi aniqlandi [4]. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, yillik haroratning o‘zgaruvchanligi ortib borayotgani iqlim sharoitlarini oldindan bashorat qilishni murakkablashtirib, iqtisodiy barqarorlikka salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Iqlim o‘zgaruvchanligining kuchayishi iqtisodiy o‘sish sur‘atlarini sekinlashtiradi va uzoq muddatli rivojlanish istiqbollari pasaytiradi, bunda ushbu salbiy ta’sirlar boy va kambag‘al mamlakatlar uchun deyarli bir xil darajada namoyon bo‘ladi. Ushbu jarayon asosan harorat va yog‘ingarchilikdagi o‘zgarishlar orqali yuzaga kelib, moslashish xarajatlarining oshishiga olib keladi. Tadqiqot metodologiyasida iqlim o‘zgarishining YaIMga ta’sirini baholash uchun panel VAR modeli qo‘llanilgan bo‘lib, u yuqori o‘zgaruvchanlik sharoitida iqtisodiy tizimlarning sezgirligini aniqlash imkonini beradi. Boshqa tadqiqotlardan farqli ravishda, mazkur yondashuv

ekstremal hodisalardan tashqari, oldindan aytib bo‘lmaydigan iqlim muhitining xavflariga alohida e’tibor qaratadi. Shuningdek, tahlillar Markaziy Osiyo mintaqasini global o‘rtacha ko‘rsatkichga nisbatan 25–30 foiz tezroq isib borayotgan hamda suv va energetika infratuzilmasi jihatidan yuqori darajada zaif hudud sifatida tavsiflaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. https://en.wikipedia.org/wiki/Stern_Review
2. https://www.oecd.org/en/publications/2025/11/the-climate-action-monitor-2025_aed0c4bb/full-report/how-vulnerable-are-countries-to-climate-risks_92df65fe.html?utm_source=chatgpt.com
3. https://www.eea.europa.eu/en/analysis/indicators/economic-losses-from-climate-related?utm_source=chatgpt.com
4. https://uza.uz/en/posts/uzbekistans-role-in-overcoming-climate-challenges_543648?utm_source=chatgpt.com
5. <https://share.google/MVHZIu43UwTtwhmvO>
6. <https://share.google/TAON0EgO2LiJzdWM4>

UDK:336.3

**DAVLAT ICHKI VA TASHQI QARZLARINING IJOBIY VA SALBIY JIHATLARI
TAHLILI**

**АНАЛИЗ ПОЗИТИВНЫХ И НЕГАТИВНЫХ АСПЕКТОВ ВНУТРЕННЕГО И
ВНЕШНЕГО ГОСУДАРСТВЕННОГО ДОЛГА**

**ANALYSIS OF THE POSITIVE AND NEGATIVE ASPECTS OF DOMESTIC AND
EXTERNAL STATE DEBT**

Umurzakova Mo‘tabarxon Nodir qizi

“Moliya va kredit” kafedrasida dosenti, PhD O‘zbekiston Milliy universiteti
ORCID: 0009-0002-2279-9629

Gulahmadov Shahboz Akbarovich

O‘zMU, Iqtisodiyot fakulteti “Moliya” ixtisosligi 1- kurs magistranti

Annotasiya

Ushbu maqolada davlatning ichki va tashqi qarzlarining iqtisodiyotga ta'siri, ularning ijobiy va salbiy jihatlari kompleks tahlil qilingan. Tadqiqotda davlat qarzining iqtisodiy o'sish, inflyatsiya, xususiylar investitsiyalar hamda moliyaviy barqarorlikka ko'rsatayotgan ta'siri nazariy va empirik tahlillar asosida yoritilgan. Tadqiqot natijalari davlat qarzi barqarorligini ta'minlash bo'yicha ilmiy-amaliy xulosa va takliflar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: davlat qarzi, ichki qarz, tashqi qarz, iqtisodiy o'sish, fiskal siyosat, qarz barqarorligi.

В данной статье проведён комплексный анализ влияния внутреннего и внешнего государственного долга на экономику, а также рассмотрены его положительные и отрицательные аспекты. В исследовании на основе теоретического и эмпирического анализа раскрыто влияние государственного долга на экономический рост, инфляцию, частные инвестиции и финансовую устойчивость. Полученные результаты способствуют выработке научно-практических выводов и рекомендаций, направленных на обеспечение устойчивости государственного долга.

Ключевые слова: государственный долг, внутренний долг, внешний долг, экономический рост, фискальная политика, долговая устойчивость.